

ТРОФИМЕНКО О.-А. С.,
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
(Одеський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.985:001.4

**ДЕФІНІЦІЯ, ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ, МЕТА, ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ,
ОЗНАКИ ТА ФУНКЦІЇ КАТЕГОРІЇ «КРИМІНАЛІСТИЧНА ВЕРСІЯ»**

У статті встановлюється зміст та сутність загальної теорії криміналістичної версії. Зокрема, надається авторське визначення загальнонаукової категорії «криміналістична версія», ґрунтовно досліджуються об'єкт, предмет, мета, завдання, принципи, ознаки та функції криміналістичної версії.

***Ключові слова:** криміналістична версія, об'єкт, мета, завдання, ознаки, функції, принципи.*

В статье определяется содержание и сущность общей теории криминалистической версии. В частности, осуществляется авторское определение общенаучной категории «криминалистическая версия», основательно исследуются объект, предмет, цель, задания, принципы и функции криминалистической версии.

***Ключевые слова:** криминалистическая версия, объект, цель, задания, признаки, функции, принципы.*

In this article the content and the essence of general forensic version theory is determined. Inter alia there takes place the author's definition of the general scientific category forensic version, there is basically researched the object, goal, tasks, principles and functions of the forensic version.

***Key words:** forensic version, object, goal, tasks, features, functions, principles.*

Вступ. Процес реформування системи правоохоронних органів, зокрема органів судового слідства, розпочався із прийняттям в 2012 році Кримінального процесуального кодексу України [1] (далі – КПК). Таким чином, зазначений нормативно-правовий акт заклав фундамент для вирішення основних питань, які виникають у процесі досудового та судового розслідування кримінального правопорушення.

Чинний КПК визначає засади законності, верховенства права, презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, права на захист, змагальності сторін та свободи у поданні ними своїх доказів суду й у доведенні судом їх переконливості та інші (ст. 7 КПК) [1]. Відповідні гарантії передбачають особливості захисту основоположних прав людини для забезпечення принципу справедливості при розслідуванні кримінального провадження.

Для практичного впровадження вищезазначених принципів у рамках криміналістики важливе значення при розслідуванні кримінального провадження має застосування криміналістичних версій, що об'єднані в загальну теорію, яка має власний понятійно-категоріальний апарат та алгоритм реалізації. Саме тому теорію та практику криміналістичних версій, на нашу думку, варто досліджувати, розвивати та вдосконалювати.

Варто зазначити, що теоретичне дослідження сутності криміналістичних версій ведеться з 50-х до другої половини 60-х років ХХ століття. Перші наукові роботи, в яких роз-

криваються деякі аспекти криміналістичної версії, це наукові статті, тези та праці, які стосуються питань доказування чи планування розслідування.

Ці аспекти розглядалися в підручниках «Советская криминалистика» під редакцією С. Митричева та Н. Терзієва, [2] «Криминалистика» під редакцією С. Голунського [3, с. 232–238]. У роботах, які були присвячені проблемі версій, останні називалися виключно слідчими. Вважається, що найперше визначення саме криміналістичної версії було надано М. Строговичем ще в 1946 році [4, с. 304–308]. Сутність криміналістичних версій також досліджували Б. Шавер, М. Яблоков, О. Головін, О. Перевозчиков, О. Синчук, Н. Туренко, О. Ларін, О. Цільмак та інші.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження дефініції «криміналістична версія» та виокремлення основних наукових категорій, що становлять загальну теорію криміналістичної версії.

Результати дослідження. Слід зазначити, що єдиної думки щодо визначення поняття «версія» серед науковців немає. Але більшість із них зазначає, що версія є різновидом гіпотези, має відмінні від гіпотези ознаки та особливості наукового дослідження. Ці положення відповідають дійсності, але, на нашу думку, версія має власну природу та внутрішню структуру, хоча і є дещо схожою з гіпотезою.

Крім того, версія є не лише продуктом творчої уяви, тобто це не тільки певний образ, фантазія, це творче та своєрідне пізнання дійсності, подій, які склалися під час скоєння кримінального правопорушення. Відповідні події продукують інформацію, яка є базою для пізнання. У результаті поєднання інформації та творчого відображення дійсності як наслідку пізнання і з'являється версія.

Застосовуючи зазначене поняття до криміналістики, ми використовуємо в науковому обігу термін «криміналістична версія», оскільки саме знання набуваються в результаті досудового та судового розслідування злочину і мають криміналістичний характер, вони отримуються за допомогою криміналістичних засобів та методів і забезпечують версійний процес.

Автори по-різному визначають дефініцію «криміналістична версія»: засноване на матеріалах справи припущення слідчого про характер розслідуваного злочину, мотиви, в силу яких він скоєний, осіб, які його скоїли (Б. Шавер) [5, с. 192–193]; обґрунтоване припущення, яке пояснює характер злочину в цілому чи окремих його обставин (П. Біленчук) [6, с. 211–212]; обґрунтоване припущення, яке пояснює характер злочину в цілому чи окремих його обставин; об'єктивне припущення або висновок стосовно певного злочину, що виникає з фактичних підстав і логічних міркувань, вимагає відповідної перевірки, спрямоване на з'ясування істини в кримінальному провадженні (О. Цільмак) [7].

На нашу думку, криміналістична версія – це конкретизоване припущення стосовно обставин кримінального правопорушення та осіб, що причетні до його скоєння.

Перш за все варто звернути увагу на мету криміналістичної версії, оскільки вона дозволяє встановити спрямованість відповідної наукової категорії в контексті загальної теорії криміналістики. На нашу думку, *загальною метою криміналістичної версії* є визначення стратегічних напрямків досудового та судового розслідування кримінального провадження та встановлення осіб, причетних до скоєного правопорушення.

Загальними завданнями криміналістичної версії є:

- 1) встановлення закономірностей виникнення злочинного явища;
- 2) оптимізація процесу розслідування кримінального правопорушення шляхом застосування процесуальних та непроцесуальних засобів загальної теорії криміналістичної версії;
- 3) систематизація та удосконалення загальнокриміналістичних засобів для ефективного розслідування кримінальних правопорушень;
- 4) встановлення осіб, що скоїли кримінальне правопорушення.

Наступною науковою категорією в контексті загальної теорії криміналістичної версії є її **суб'єкт**. Варто наголосити, що залежно від суб'єкта криміналістичні версії мають різні характеристики та спрямованість, про що йтиметься надалі. Крім того, в криміналістичній літературі є чимало неоднозначних тверджень щодо суб'єкта, який реалізує криміналістич-

ну версію під час розслідування злочину. Відповідно до норм чинного законодавства, а саме ст. ст. 30, 36, 38, 41, 45, 69 КПК [1], **суб'єктами** криміналістичної версії є: слідчий, оперативний співробітник, експерт, прокурор, адвокат, суд.

Ще однією науковою категорією, яка підлягає дослідженню, є **об'єкт** криміналістичної версії. Здійснивши аналіз наукових праць, нам вдалося встановити, що об'єкт криміналістичної версії не повністю досліджений вченими-криміналістами, але все ж існують деякі напрацювання. На нашу думку, **об'єктом криміналістичної версії** в загальному контексті теорії криміналістичної версії є сутність вчиненого кримінального правопорушення в цілому та його складових зокрема.

Ще однією не менш важливою категорією є **предмет криміналістичної версії**, що взагалі не встановлюється в жодній науковій праці, яка стосується сутності криміналістичної версії. На нашу думку, сутністю **предмета** криміналістичної версії є дослідження окремих обставин скоєння кримінального правопорушення та встановлення осіб, які до цього причетні.

Досить доречним буде згадати і про **принципи** загальної теорії криміналістичної версії. Дуже важливо враховувати той факт, що відповідні принципи носять суто науковий характер і в поєднанні з практичними чинниками дають ефективний процесуальний результат.

Під час аналізу криміналістичної літератури нами було встановлено, що вченими-криміналістами змістовно не досліджені як загальнокриміналістичні принципи, так і наукові принципи криміналістичних версій, при цьому майже всі науковці виокремлюють принципи побудови та перевірки криміналістичних версій. Ми вважаємо, що поєднувати загальнонаукові та практичні принципи криміналістичної версії не варто, адже в теорії криміналістичної версії це зовсім різні наукові категорії.

Отже, ми вважаємо, що до **загальнонаукових принципів криміналістичних версій** варто віднести такі:

- 1) **системності** – дозволяє розглядати криміналістичну версію як загальну теорію, що складається із системи взаємопов'язаних наукових категорій;
- 2) **науковості** – дослідження та реалізація криміналістичної версії можлива лише з урахуванням об'єктивних наукових досліджень та результатів;
- 3) **законності** – процес побудови та перевірки криміналістичної версії не повинен суперечити нормам чинного законодавства, тобто під час реалізації криміналістичних версій не можуть порушуватися жодні правові приписи;
- 4) **обґрунтованості** – криміналістична версія має в достатній мірі підтверджуватися наявними фактичними даними, тобто має бути аргументованою.

Дуже важливим аспектом у дослідженні криміналістичної версії є виокремлення її ознак. На нашу думку, науковці висвітлили не всі ознаки криміналістичної версії, та іноді й опис не розкриває суті цієї ознаки. Тому, підбиваючи підсумки, ми вважаємо, що **основними ознаками криміналістичних версій** є:

самостійність: кожна з версій, що складають єдину систему, може досліджуватися окремо, але сукупність версій, що пояснюють картину скоєного злочину, повинна знову складати систему і ні в якому разі не має суперечити одна одній;

погоджуваність: усі припущення щодо кримінального правопорушення повинні узгоджуватися з фактичними даними, що їх має особа, яка реалізує відповідну версію; якщо версія висувається на початку розслідування (коли слідчий лише отримує повідомлення про вчинений злочин), така особа повинна після внесення відповідних даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) якнайшвидше здійснити перевірку отриманої інформації;

верифікованість: передбачає можливість криміналістичної версії бути перевіреною за допомогою різноманітних наукових та практичних засобів. Відповідно до загальної теорії криміналістичної версії та логічних законів, вважаємо за необхідне застосувати такі різновиди верифікації, як пряма верифікація (коли криміналістична версія обґрунтовується незалежно від правдоподібності або неправдоподібності альтернативних контрверсій. Пря-

ма верифікація може мати емпіричну та теоретичну площину) та непряма верифікація – процес, коли версія обґрунтовується шляхом аргументованого виключення контрверсій. Вчені доводять, що у випадку, коли контрверсія не є єдиним альтернативним припущенням і має декілька позитивних варіантів пояснення фактичних даних, їх доповнення здійснюється шляхом максимально можливого звуження кола альтернативних версій. Тобто подальше розслідування (у випадку якщо одна з потенційних версій не має прямої верифікації) повинне підпорядковуватися обґрунтованому відсіюванню усіх суперечливих криміналістичних версій;

ситуативність: криміналістична версія реалізується відповідно до ситуації, яка склалася на момент розслідування конкретного злочину;

циклічність: проявляється у вирі дій чи подій, що стосуються конкретного злочину при ідеальній моделі криміналістичної версії; наприклад, якщо відповідне кримінальне провадження має бути закрите, оскільки підтверджена невинуватість особи або встановлені інші обставини, висунення версії може закінчитися ще на циклічному підйомі.

Системність: характеризується можливістю розглядати криміналістичну версію як систему різноманітних припущень та гіпотез, що мають місце під час здійснення кримінального провадження;

реальність: криміналістична версія як уявна інформаційно-логічна модель повинна відображати об'єктивну (реальну) дійсність розслідуваного кримінального провадження. У теоретичному аспекті дійсність версії є категорією відносною, але в науці визначаються засади її достовірності для ефективного практичного застосування та подальшого теоретичного удосконалення;

конкретність: характеризує криміналістичну версію як цілком точну, реально існуючу, чітко окреслену та предметно визначену інформаційну модель;

змінюваність: протягом всього процесу розслідування злочину криміналістичні версії можуть змінюватися залежно від зібраних фактичних даних;

практичність: криміналістична версія допомагає виконати поставлені завдання для ефективного розкриття та розслідування кримінального провадження;

специфічність: криміналістична версія як загальнонаукова категорія має сукупність особливостей, які невластиві іншим теоріям (наприклад, власну мету, завдання, принципи, функції, ознаки);

фактологічність: характеризує криміналістичну версію як інформаційну модель, що може будуватися виключно на фактичних даних, які логічно узгоджуються між собою, відповідно до мети розслідування кримінального правопорушення;

суб'єктивізаційність (суб'єкт висунення версії): стосується не лише суб'єкта (який висуває відповідну версію), але й об'єкта (щодо якого висувається версія), в результаті чого отримується зовнішня інформація, котра опрацьовується у свідомості в ідеальний образ.

Процес суб'єктивізації слід розуміти не як суб'єктивне свавілля, а як закономірне пізнавальне відображення, чуттєво-раціональне сприйняття, за допомогою якого об'єктивна реальність стає фактом людської свідомості. Завдяки суб'єктивізації можна наблизити мислення до об'єкта, всебічного та глибокого відображення його властивостей, процесу його відкриття; отже, суб'єктивні висновки за допомогою цього процесу переходять до розряду об'єктивних.

Наступною важливою категорією, що стосується криміналістичної версії, є перелік функцій, які вона виконує. При цьому в криміналістичній літературі дуже важко виокремити саме функції криміналістичної версії, адже за визначенням безпосередніх функцій криміналістичних версій криються функції процесу побудови та перевірки криміналістичних версій, що є зовсім різними поняттями.

На нашу думку, до існуючих варто додати такі **загальні функції криміналістичної версії:**

констатууючу – забезпечує виявлення та фіксацію фактів, що є результатами скоєного кримінального правопорушення;

інтерпретаційну – забезпечує пояснення сутності та змісту скоєного кримінального правопорушення, причин його вчинення та зв'язку з наслідками, що настали;

практично-прикладну – забезпечує виявлення помилок та прогалин у процесі досудового та судового розслідування кримінального провадження та розробку алгоритму їх усунення;

інформаційну – забезпечує отримання конкретизованих інформативних даних щодо сутності скоєного кримінального правопорушення;

організаційно-методологічну – забезпечує правильний вибір методів, алгоритмів розслідування злочину та встановлення оптимального режиму координації під час розслідування злочину.

Висновки. Дослідивши сутність криміналістичної версії, можна зробити висновок, що теорія такої наукової категорії, як криміналістична версія, чітко не описана науковцями в галузі криміналістики. Існує значна кількість напрацювань у сфері криміналістичних версій, але всі сукупні дослідження науковців не складають загальної теорії криміналістичної версії, що призводить до значної плутанини та модифікації змісту й призначення криміналістичної версії.

Ми вважаємо, що в загальнотеоретичному контексті необхідно обов'язково визначати дефініцію, мету, завдання, об'єкт, предмет, ознаки, функції, принципи досліджуваної теорії. Вищенаведені наукові категорії є невід'ємними компонентами будь-якої теорії, адже загальновідомо, що у випадку недостатньої уваги до теоретичної площини досліджуваної наукової категорії неможливо говорити про ефективну практичну площину. Лише дотримуючись відповідних приписів, можна говорити про результативність процесу досудового та судового розслідування кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI//Голос України. – 2012. № 90–91.
2. Теоретические основы советской криминалистики. (Введение в науку). Учебное пособие для студентов ВЮЗИ / Митричев С. – М. : РИО ВЮЗИ, 1965. – С. 54–61.
3. Криминалистика [учебник] / Васильев А., Винберг А., Голунский С., Карнович Г. ; отв. ред. Голунский С. – М. : Госюриздат, 1959. – 512 с.
4. Логика [учебное пособие] / Строгович М. – М. : Госполитиздат, 1949. – 362 с.
5. Криминалистика [учебник] / Винберг А., Шавер Б. – 3-е изд., доп. и перераб. – М.: Госюриздат, 1949. – 272 с.
6. Криминалистика (криминалистическая техника): Курс лекций / Биленчук П., Гель А., Салтевский М., Комаров Г. – М. : Юристъ, 2001. – 216 с.
7. Цільмак О. Основи побудови криміналістичних версій [текст] / О. Цільмак // Порівняльно–аналітичне право: електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – 2014. – № 2. – С. 334–338 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/2_2014/93.pdf.

